

MITÄ HOVIOIKEUS AJATTELI?

MARKKU SOIKKELI

Kun Helsingin hovioikeus tuomitsi Pentti Karvosen viideksi vuodeksi ehdottomaan vankeuteen, tuomio koveni rajusti siitä, johon raastuvanoikeus oli päätenyt. Muutosta oli haettu kahdeksan kuukautta ehdollista vankeutta tavallisesta huumausainerikoksesta, ja toisessa hänet oli tuomittu yhdeksi vuodeksi ja kuudeksi kuukaudeksi ehdottomaan vankeuteen kahdesta tavallisesta huumausainerikoksesta ja lisäksi tutkinassa paljastuneista luvattomista kaasusumuttimista. Vuosi ja kuusi kuukautta ehdotonta vankeutta vaihtui siis viiteen vuoteen, ja rikosnimike koveni tavallisesta törkeäksi huumausainerikokseksi. Ilmeneekö hovioikeuden asiakirjoista, miksi kaksi tuomioistuinta näki Karvosen toimet näin erilaisessa valossa? Katsotaan.

PUOLUSTUSTA USKOTTIIN

Hovioikeuden syyttäjät piti Karvosen rikosta törkeänä sen suunnitelmallisuuden, laajuuden ja pitkäaikaisuuden sekä huumausaineen erittäin suuren määrän johdosta. Teolla oli hänestä myös tavoiteltu huomattavaa taloudellista hyötyä.

Karvonen puolustautui sillä, että kaikella hänen maahan tuomallaan buprenorfiinilla oli lääkinällinen käyttötarkoitus. Näin kysymyksessä ei lainkaan olisi rikos, tai jos tuomioistuin kuitenkin pitäisi toimintaa rikollisena, Karvonen pitäisi jättää tuomitsematta. Puolustus rakentui paljolti virallisen huumehoitojärjestelmän arvostelulle. Karvonen oli mielestään vain edellä aikaansa, sillä hänen harjoittamansa lääkehoito on useissa maissa käytössä ja todettu tulokselliseksi. Kyse oli perimmältään muualla Euroopassa käytetyn hoitomallin ja Suomessa vielä toistaiseksi käytettävän kontrolliin perustuvan laitostyönteistä yhteentörmäyksestä. Edelleen Karvosen puolustus väitti, että hänen antamansa hoito oli ollut tuloksellista ja vähentänyt huumausaine- ja muuta rikollisuutta. Karvosen motiivit olivat sosiaalisesti mer-

kityksellisiä. Hoitopaikkojen puute oli suuri. Mikäli Karvonen oli rikkonut lain säännöksiä, hänellä ei ollut vaihtoehtoa, sillä hoitosuhteen katkaiseminen olisi ollut väärin, lääkärinvalan ja -etiikan vastaista, ja myös lainvastaista heitteille panoa.

Kun tuomio oli noin ankara, olisi kuvitellut hovioikeuden hylänneen useimmat Karvosen väitteet. Viiden vuoden tuomion todennäköisimmältä selitykseltä tuntui se, että hovioikeus olisi nähnyt Karvosen pelkkänä bisneshain ja valkotakkisena huumekauppiaana samaan tapaan kuin television MOT-ohjelma hänet esitti. Näin ei kuitenkaan näytä tapahtuneen.

Hovioikeus selittää hyväksyvänsä koko joukon lieventäviä seikkoja. Toisin kuin huumausainerikoksissa yleensä Karvosen ei ole näytetty pyrkineen mahdollisimman suureen taloudelliseen hyötyyn. Hovioikeus ei nähnyt syytä epäillä Karvosen tarkoitusta pyrkiä auttamaan huumeriippuvaisia potilaitaan, menettelynsä myönteisiin vaikutuksiin uskoen.

Karvonen oli myös hovioikeuden mielestä pyrkinyt hoitamaan opiaattiriippuvaisia asiakkaitaan tarkoittaen subutex-tabletit käytettäväksi juuri vieroitus- ja ylläpitohoitoon, vaikkakin määräysten vastaisella ja rikollisellakin tavalla. Hovioikeuden mielestä on ilmeistä, että Karvosen toiminnalla on ainakin jossain määrin voitu vähentää tällaisten henkilöiden heroïninkäyttöä ja siten heidän syyllistymistään rikoksiin sekä edistää heidän mahdollisuuksiaan normaaliin elämään.

Syytteen ehkä raskauttavin kohta, tablettien valuminen Karvosen potilailta katukauppaan jää Karvosen vastuulle, mutta hovioikeus ei katso hänen toimineen kuin huumekauppias: ”Ei myöskään ole näytetty hänen tahallaan levittäneen lääkkeitä huumeiksi katukauppaan.”

Hovioikeus yhtyy pitkälti Karvosen arvioon hoitotilanteesta. Tämä on merkittävää, koska Karvonen oli puolustuksessaan vedonnut siihen, että ilman häntä potilaat olisivat jääneet heitteille, hänen tilansa olisi heikentynyt ja osa heistä

olisi kuollut. Eräät todistajina kuullut asiantuntijat olivat kiistäneet tämän sillä, että Suomessa on hoitojärjestelmä, jonka asiakkaaksi he olisivat päässeet. Todellisuudessa he eivät näiden todistajien mielestä olisi olleet Karvosen varassa. Kysymys siis oli siitä, miten hyvin huumehoito käytännössä pystyy vastaamaan olemassa olevaan tarpeeseen. Tuomioissa hovioikeus lausui: ”Vaikka paikkoja on, ongelmana on (potilaitten) lyhytjännitteisyys sekä haluttomuus ja kyvyttömyys kontrollia ja sitoutumista edellyttävään hoitoon.”

Edelleen hovioikeus katsoi, ettei Karvosen menettelyn voi katsoa osoittavan ilmeistä piittaamattomuutta lain kielloista, eikä se myöskään ole ollut sillä tavalla suunnitelmallista, että rangaistusta pitäisi tällä perusteella koventaa.

RATKAISEVAT PERUSTEET JÄÄVÄT PIMENTOON

Hovioikeus arvioi Karvosen antamaa hoitoa kriittisesti. Karvonen oli keskittynyt tablettien maahantuontiin ja jakeluun, mutta hoidon edellyttämät muut toimet olivat jääneet vähäisiksi. Tässäkin hyväksytään tahattomuutta korostava, ymmärtävä selitys: Toiminnan laaja-alaisuuden ja asiakkaiden suuren määrän takia tilanne ei ole ollut Karvosen hallinnassa. Karvonen olikinertonut, että hänen voimansa eivät riittäneet näin suuren potilasjoukon hoitamiseen, mutta hän ei ollut yrityksistään huolimatta saanut muita lääkäreitä mukaan ”talkoisiin”. Hovioikeus näyttää tyytyneen selitykseen. Kuitenkin Karvosen on täytynyt hovioikeuden mukaan ymmärtää, että osa lääkkeistä menee katukauppaan.

Hovioikeuden tuomioissa katsotaan, että useat törkeän huumeusainerikoksen tunnusmerkit täyttyvät, kuten toiminnan laajuus ja huomattava taloudellinen hyöty. Oikeus ei kuitenkaan ollut pakkoraossa valitessaan tavallisen ja törkeän tekemuodon välillä, sillä törkeän huumeusainerikoksen tunnusmerkistössä on viimeisenä kokonaisarvio: erillisten tunnusmerkkien täyttymisen lisäksi vaaditaan vielä, että tekoa on kokonaisuutena arvioiden pidettävä törkeänä. Tuomioistuinten on siis täytynyt tehdä tällainen arvio ja päätyä – kaikesta osoittamastaan ymmärryksestä huolimatta – raskauttavaan kokonaisarvioon. Hovioikeus olisi myös voinut päättää, että tekoa ei kuitenkaan ole pidettävä törkeänä, koska tapauksessa oli niin paljon lieventäviä asianhaaroja.

Tekstin valossa olisi jopa odottanut ratkaisun kääntyvän tähän suuntaan.

Tuomion pituudesta näkee myös, ettei hovioikeus katsonut riman edes heiluneen. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen mukaan törkeistä huumeusainerikoksista annettujen tuomioiden keskipituus vuonna 2000 oli 2 vuotta ja 4,9 kuukautta. Kun törkeitä huumeusainerikoksia on useita, tuomion keskipituus oli 3 vuotta ja 4,7 kuukautta. Karvosen rikos siis arvioitiin törkeidenkin joukossa törkeäksi.

Näyttää ristiriitaiselta. Mitä tapahtui? Sitä voi vain arvailla, sillä silta tuomion perusteluista itse rangaistuksen määräämiseen on hovioikeuden tekstissä jäänyt rakentamatta. Sanotaan vain, että tämä määrä vankeutta on oikeudenmukaisessa suhteessa Karvosen syyksi luetun menettelyn vaarallisuuteen ja vahingollisuuteen sekä hänen syyllisyyteensä, kun katsotaan toisaalta ankaroitavia ja toisaalta lieventäviä seikkoja.

VIISI SELITYSEHDOTUSTA

Arvaus yksi: huumekauhu. Tuomarit ovat omalla alallaan eksperttejä, mutta tavallisia Hesarin lukijoita, kun he muodostavat käsityksiään yhteiskunnallisista ilmiöistä kuten huumeongelmasta. Juha Partasen narkofobiaksi ristimässä ilmiössä ihmisillä on hyvin vähän tietoa huumeista ja vielä vähemmän kosketusta huumeiden käyttäjiin, mutta voimakkaita ja pelonsekaisia mielipiteitä ja epärealistisia käsityksiä. Jos hovioikeuden tuomarit ovat toimineet narkofobian vallassa, heitä on voinut motivoida velvollisuus osaltaan ehkäistä huumeongelmaa päättäväisesti, pitää rintamalinja silloin, kun hyökkäys kohdistuu heidän lohkolleen.

Arvaus kaksi: Sana ”vaarallisuus” perusteluissa voi merkitä sitä, että lääkkeiden päätyminen katukauppaan on ratkaissut oikeuden suhtautumisen ja ohittanut lieventämisperusteet. Seuraukset olivat pahemmat kuin tarkoitus, ja tuomio tuli niistä.

Arvaus kolme: laillisuusperinteen puolustaminen. Karvosen tapauksessa on kansalaistottelumattomuuden piirteitä. Hän väittää, että korkeampi moraalinen velvollisuus ajoi hänet sivuuttamaan lain ahtaan kirjaimen ja että laki itse asiassa on tässä tapauksessa ollut pahasta, este huumeriippuvaisten päteväällä hoidolle. Tällainen perustelu voi paradoksaalisesti herättää lakia yllä-

pitävissä kovempaa vastustusta kuin huonommat syyt rikkoa lakia. Uhka lain auktoriteettia kohtaan on suurempi, ja erityisen päättäväinen vastaus on siksi tarpeen.

Arvaus neljä: uusklassinen tasavertaisuusajattelu. Maallikko saattaisi pitää oikeudenmukaisimpana ja parhaana sellaista tuomitsemislinjaa, jossa otettaisiin tarkkaan huomioon jokaisen tapauksen yksilölliset piirteet. Oikeusajattelussa tämän vastaväitteeksi nousee yhdenvertaisuuden vaatimus. Samanlaisista teoista on annettava samanlainen rangaistus, ja oikeudenmukaisinta on mahdollisimman kaavamainen tuomitsemiskäytäntö. Muu johtaisi siihen, että herra on herra tuomioistuimenkin edessä. Jos hovioikeuden tuomarit ovat ajatelleet näin, he ovat pitäneet velvollisuutenaan olla ottamatta huomioon Karvosen

motiveja ja jopa hänen hoitonsa tuloksellisuutta ja pyrkineet mittaamaan hänelle mekaanisesti mahdollisimman tavanmukaisen rangaistuksen yksittäisistä rikoksiksi määritellyistä teoista. Rangaistuksen ankaruus olisi silloin seurannut suoraan toiminnan laajuudesta.

Arvaus viisi tulee mieleen, kun seuraa sanomalehtikeskustelua, jonka Itä-Suomen hovioikeuden perustelut tuomiolle raiskausjutussa ja sen presidentin haastattelulausunto herättivät. Lainsäädännön ja oikeuskäytännön seuraaminen näytti siinä hovioikeudessa loppuneen ehkä noin kymmenen vuotta sitten. Raamatun mukaan Jeesus sovelsi tätä tulkintaa omiin tuomitsijoihinsa (Luuk. 23:34): ”Isä, anna heille anteeksi. He eivät tiedä, mitä tekevät.” Lukija saa itse keksiä nimen tälle selitysehdotukselle.